

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 1

БЕОГРАД 1932 ГОДИНЕ

КЊИГА 1

V РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 11 НОВЕМБРА 1932 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАЛИ :

ПРЕТСЕДНИК

Д-р КОСТА КУМАНУДИ

ПОТПРЕТСЕДНИК

Д-р АВДО ХАСАНБЕГОВИЋ

СЕКРЕТАР

МИЛАН МРАВЉЕ

Присутни су Г. Г. Министри: Председник Министарског савета Д-р Милан Српкић, Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцел, Министар пољопривреде Јурај Деметровић, Министар грађевина Д-р Стјепан Сркул, Министар иностраних послова Богољуб Јевтић, Министар унутрашњих послова Живојин Јазин и Министар просвете Д-р Раденко Станковић.

Почетак у 10,25 часова.

САДРЖАЈ :

Пре дневног реда: 1 — Читање записника.

2 — Саопштење о конституисању Одбора за проучавање законског предлога о регулисању из робног промета као и по другим обавезама између Краљевине Југославије и Чехословачке Републике;

3 — Саопштење извештаја Одбора за проучавање законског предлога о регулисању из робног промета као и по другим обавезама између Краљевине Југославије и Чехословачке Републике;

4 — Отсуства народних посланика;

5 — Питање народног посланика Д-р Фрање Грубера на Председништво Народне скупштине;

Говорници: Потпредседник д-р Авдо Хасанбеговић и д-р Фрање Грубер.

6 — Питање народног посланика Милоша Драговића на Председништво Народне скупштине.

Говорници: Потпредседник д-р Авдо Хасанбеговић и Милош Драговић.

Дневни ред: 1 — Претрес извештаја Одбора за проучавање законског предлога о споразуму о научним, школским и уметничким односима између Краљевине Југославије и Републике Пољске.

Говорници: Известилац Михаило Живанчевић (два пута), Министар просвете д-р Раденко Станковић, Мита Димитријевић, Милан Ђуковић, Милан Добровољац и Д-р Људевит Пивко.

Пошљредседник Др. Авдо Хасанбеговић: Отварају V редовни састанак Народне скупштине. Извољите чути записник претходног састанка.

Секретар Милан Мравље прочита записник прошлога састанка.

Пошљредседник Др. Авдо Хасанбеговић: Има ли ко шта да примети на прочитани записник? (Нема). Примедаба нема, записник је примљен. Извољите чути конституисање одбора.

Секретар Милан Мравље прочита: Одбор за проучавање законског предлога о регулисању плаћања из робног промета као и по другим обавезама између Краљевине Југославије и Чехословачке Републике извештава да се конституисао 3 новембра тек. године и изабрао за председника г. Миту Исаковића и за секретара г. Тихомира Шарковића.

Поштрејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Прима се на знање. Изволите чути одборски извештај.

Секретар Милан Мравље прочита: Одбор за проучавање законског предлога о уговору у регулациону плаћања из робног промета као и по другим обавезама између Краљевине Југославије и Чехословачке Републике подноси Скупштини на решење свој извештај.

Поштрејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Овај је извештај штампан, раздан господи посланицима и стављен на дневни ред данашње седнице. Изволите чути одсуства господи посланика.

Секретар Милан Мравље прочита: Г. Др. Буро Шурмин, народни посланик, моли да му се одобри три недеље одсуства ради лечења.

Поштрејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Одобрава ли Народна скупштина тражено одсуство? (Одобрава). Одсуство је одобрено. Посланик г. Др. Фрањо Грубер пријавио је једно питање Претседништву Народне скупштине, нека га изволи ућутити.

Др. Фрањо Грубер: Господо народни посланици, у истину ми је женијантно да ставим опетовано питање Претседништву Народне скупштине о једном те истом предмету за који до дана данашњег Претседништво није удовољило законском тражењу. Ради се о једној старој ствари, о стављању на дневни ред извештаја Верификационог одбора о оточачком мандату. (Гласови: Већ је време да се стави на дневни ред!) Још у прошлом сазиву тик пред истек упутно сам био Претседништву Народне скупштине питање, када ће да стави тај извештај на дневни ред. Потпретседник г. Др. Поповић казао је да ће још у току онога, прошлога сазива, тај извештај доћи на дневни ред.

Ми смо, господо народни посланици, окончали тај прошли сазив, налазимо се данас у другом сазиву и још до дана данашњег нема ни трага о томе, да се тај извештај Верификационог одбора стави на дневни ред. Поводом тога слободан сам поново да упутим питање на Претседништво Скупштине: Кад мисли да стави тај извештај на дневни ред и да ли мисли већ једанпут да даде сатисфакцију Уставу, закону и народним правима, који траже, да сваки срез буде заступљен у Народној скупштини? Биће ми нарочито мило, ако ме данас Претседништво Народне скупштине буде могло изненадити са одговором: Да ће у одређеном року ставити тај извештај на дневни ред.

Поштрејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Могу известити г. народног посланика, да ће Претседништво још данас предложити Народној скупштини, да се ово питање стави на дневни ред за сутрашњу седницу. (Пљескање са узвицима: Живео!)

Прелазимо на дневни ред. На дневном је реду: Претрес извештаја одбора за проучавање законског предлога о споразуму о научним, школским и уметничким односима између Краљевине Југославије и Републике Пољске.

Има реч г. известилац одбора Живанчевић. (*Милош Драговић:* Г. Претседниче, ја сам се јавио за реч!) Кад сте се јавили? Ја нисам чуо. (*Милош Драговић:* Јавио сам се малочас.)

Има реч г. Милош Драговић.

Милош Драговић: Господо народни посланици, Ви сте јуче били сведоци једне незанамљене праксе и недопуштене радње у Народној скупштини. Јуче, господо, приликом гласања за записник, г. Прет-

седник произвољно је констатовао да се записник прима.

Поштрејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Молим вас, г. Драговићу, ја сам питао: Имали ко какву приметбу на записник? И нико се није јавио а ви хоћете да говорите сада о записнику.

Милош Драговић: Нећу да говорим о записнику, хоћу да говорим о повреди Пословника. Произвољно је констатовано, господо, да се скупштински записник прима. Међутим, према расположењу Народне скупштине с обзиром на оно, што се десило приликом преправљања листе, дакле записник није био примљен према расположењу Народне скупштине (Чује се: Ко је преправљао листе?). Али, господо, молим вас лепо, и да је записник примљен, ја мислим да овако састављен Финансијски одбор какав је остао према преправљеној листи, не може остати на снази с обзиром на то, да је једна велика и најсиромашнија бановина остављена без довољно заступника у Финансијском одбору, који је један од најважнијих одбора у Народној скупштини. Господо, ја се чудим таквој пракси, и као оно што се десило у Београдској општини, да су терали, терали, док нису наишли на басамаче, где нису смели најашићи у т. зв. пацовској афери, и овде се десило, да се не зна ко је преправљао кандидатске листе. Ја мислим да је г. Претседник оваквом констатацијом, да је записник примљен, тешко повредио Пословник и молим да ми на то одговори.

Поштрејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Претседавајући је констатовао, да је записник примљен већином гласова у Народној скупштини, а то је већ право да то констатује. (*Милош Драговић:* Није гласано!)

Поштрејседник Др. Авдо Хасанбеговић: То је констатовано. Прелазимо на дневни ред. Изволите чути г. известноца.

Известилац Михаило Живанчевић: Господо народни посланици, Одбор за проучавање предлога закона о споразуму о научним, школским и уметничким односима између Краљевине Југославије и Републике Пољске завршио је свој рад и има част поднети вам следећи извештај:

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Београд.

Одбор за проучавање предлога закона о споразуму о научним, школским и уметничким односима између Краљевине Југославије и Републике Пољске, на својој седници од 3 новембра т. г. проучио је законски предлог, који му је упућен, као и односни споразум и пошто је сагласно констатовао, да је поменути споразум од великог значаја по даљи развитак међусобних односа између двеју братских земаља и што потпуније узајамно упознавање, има част предложити Народној скупштини да овај законски предлог изволи усвојити.

За известноца Одбор је одредио г. Михаила Живанчевића, народног посланика.

3 новембра 1932 године

у Београду

Секретар, Претседник Одбора,
Мих. М. Живанчевић, с. р. Васиљ Грђић, с. р.

Чланови:

Милаш Туковић, с. р., Расто Шустослемић, с. р.,
Др. Томо Смиљанић, с. р., М. Степановић, с. р.

Господо народни посланици, нека ми је допуштено, да пригодом подношења овога извештаја учиним један осврт на пољско-југословенске односе, на услове њиховог даљег развика и разлоге за њихово све веће и веће побољшање.

За добре односе између два народа могу играти важну улогу неколико момената. На сваки начин, најважнији моменат јесте заједнички спољни интерес између двеју држава. Не мање важан моменат јесте и солидарност њихових економских интереса. Моменат, који није за потцењивање и који је у много прилика имао важну улогу јесте и сродност између двају народа.

Како стоји ствар са односима између Пољске и Југословена?

Мало је народа; између којих има толико сличности, како у погледу расе и језика, тако и у погледу њихове историјске прошлости. Пољаци и Југословени припадају једној истој великој словенској породици. Тим фактом они су два сродна народа, чији се језици врло мало разликују. Онај, који се ма и неколико дана удаљио из наше Краљевине и стао на тле братске Пољске, имао је прилике да констатује овај факат. Првог дана њему је пољски језик изгледао скоро стран; другог дана он је већ могао нешто да разуме; после недељу дана њему је изгледало да он потпуно разуме пољски, ма да иначе није могао да говори. Сродност је толико велика да је било потребно врло мало док се навикне слух, па да се језик браће Пољака потпуно разуме.

Што се тиче историјске прошлости, и један и други народ својим напорима били су успели да створе независне националне државе; били су успели да дођу до значајне политичке величине и до важних политичких улога; и један и други народ, мање више из истих разлога, доживели су своје националне катастрофе. Оне исте врлине које красе нас Југословене, красе и нашу браћу Пољаке. Али исто тако, и једни и други патимо од истих мана; и једни и други волимо своју грудву земље, и једни и други волимо жарко своју отаџбину; и једни и други волимо ватрено своју државну независност; и једни и други високо ценимо своју слободу. Али те врлине у понеким приликама престављале су извесне мане и повлачиле су штетне последице. И једни и други често пута своју националну слободу смо погрешно схватили, и једни и други били смо склони да је у понеким моментима злоупотребимо, да компромитујемо унутрашњи политички поредак и тиме доведемо у питање и сам државни опстанак.

Косовска катастрофа, као што је свима познато, колика је била последица надмоћности нашег народног непријатеља, исто тако била је и последица наше народне неслоге. Катастрофа пољске независности тако исто је била у главном, — то подвлачим — последица националног раздора и погрешног схватања политичких слобода. То констатовање, које овом приликом чиним, треба да нам остане једна вечна лекција, и нами и браћи Пољацима, и свима осталим словенским народима, који толико жарко воле своју државну независност и слободу: Ми не умето да је чувамо да је ценимо, кад је имамо; не умето да је чувамо са толико исто ревности, колико смо ревности употребили, да је извојемо.

У својој народној историји ми смо Европи учинили значајну услугу, једну од највећих, учинили

смо је по цени своје народне и државне самосталности. На Косову ми смо изгубили своју државну самосталност, али смо зато задржали навалу Османлија ка западу, и на тај начин спасли западну цивилизацију. Неколико векова после тога Пољаци су сличну улогу одиграли, и тако исто учинили сличну услугу Европи. Године 1683, кад су Османлије дошле под сам Беч, Пољаци су, под својим краљем Јаном Собјеским, потукли Турке, и зауставили навалу Османлија даље на запад. Пољаци су и после тога наставили борбу са Турцима, и један период те њихове борбе из почетка 17 столећа, инспирисао је нашег великог песника Гундулића, да напише онај свој славни спев «Осман». Исто тако њихов Краљ Владислав III, који је био истовремено и Краљ мађарски, повео је борбу против Турака и платио главом код Варне 1444 године. У свом «Горском Вијенцу» Његош се осврће на тај случај, и каже: «Јанко брани мртва Владислава, што га брани, кад га не одбрани».

Али, господо, не само сличност у историјској прошлости, не само сличност у међународном положају, него постоји једна велика сличност и у унутрашњој ситуацији између Краљевине Југославије и Републике Пољске.

И једна и друга држава назидане су на рушевинама старог реда ствари, и једна и друга држава су састављене из делова, који су припадали разним ранијим империјама, које су претрпеле слом у европској катаклизми. Као и наша држава што се састоји из крајева који су раније припадали разним империјама и разним администрацијама, разним законодавствима, тако је и Пољска састављена из делова од којих је један припадао бившој Аустроугарској, други Немачкој, а трећи је био под руском Империјом. И као год што је данас за нас један од најглавнијих проблема, с једне стране морална унификација, а с друге стране правна и законска унификација, тако исто, ту исту муку муче и наша браћа Пољаци. И ако један народ, Пољаци који су били под Аустроугарском, навикли су на друго законодавство и у неколико су се диференцирали од своје браће која су била под Немцима или Аустријанцима. Отуда дакле исти проблем, извођење моралне и законске унификације у земљи. На оне исте тешкоће, на које наилазимо ми у сређивању својих прилика и у сређивању својих крупних проблема, наилазе и наша браћа Пољаци. Отуда нама постаје сасвим разумљиво откуда наше прилике наилазе на највише разумевање у пријатељској Пољској и њеној штампи, као што и њихове специфичне прилике наилазе на највише разумевања код нас и у нашој штампи. Отуда се са похвалама може истаћи да се од свих штампи пријатељских држава Пољска штампа одувек најкоректније држала, што свакако долази од овог најбољег међусобног разумевања.

Али оно што је најважније у односима наших двају народа, оно што претставља главну претпоставку за њихове добре односе, оно што претставља главни услов за њихову што бољу и што тешњу сарадњу, то су спољни политички моменти. Са Пољском имамо заједничко то, да смо своје националне државе, да смо своје национално јединство спровели мање више једновремено, да смо спровели то све кроз једну светску револуцију, кроз једну светску катаклизму, да смо то постигли рушењем старог реда ствари и рушењем неколико старих Империја.

Као последица тога јесте то да смо и једни и други солидарни у спречавању повраћаја старог реда ствари (Пљескање), да смо и једни и други и без икаквих разговора и договора апсолутно једнодушни у томе да бранимо политички статус који сада постоји на континенту (Пљескање), да једни и други сматрамо уговоре о миру и садашњи ред ствари у Европи као једну нераздељиву целину, као нешто што се не да двојити и посебно посматрати (Пљескање). Ми сматрамо да европски мир представља једну целину; да европски политички поредак претставља нешто интегрално и да се не може повредити ни у једном делу Европе, а да не буде угрожен у својој целини (Пљескање). Отуда за нас проблем европског мира не лежи само на Рајни, ма да је несумњиво сређивање прилика тамо од еминентне важности по нормалан развитак на континенту, него за нас питање европског мира исто тако лежи и на Висли, и ми сматрамо да би онога момента европски мир био угрожен ако би он био поремећен на Висли као што би био угрожен ако би био поремећан на Рајни, или на неком другом делу континента (Пљескање).

Ти моменти, дакле, који су тако рећи у подвези једног и другог народа, осећани су спонтано и увек су долазили до изражаја. Једна спонтана солидарност интереса осећала се и од једног и од другог народа и манифестована је у свима приликама кад би интереси ма које од двеју братских држава били угрожени. Последица тога је била једна братска и пријатељска сарадња у међународним односима, нарочито једна срдачна сарадња у крилу Друштва народа. Бранећи садашњи ред ствари, не тражећи ништа ни од кога до поштовање сопственог интегритета и сопствене националне независности, и ми и браћа Пољаци имамо пуно интереса да у Европи буде мир, да буде трајан мир и да буде организован мир (Пљескање). Отуда наш пацифизам није пролазне периоде. Наш пацифизам нема карактер тај да га желимо само док посвршавамо неке своје послове, него је он конструктиван и трајан. Конструктиван је у томе, што ми тражимо не само мир него организован мир, што ми желимо да међународни мир организујемо, да га поставимо на једну трајну основу и да отклонимо све оно, што би мир, ма из којих побуда, ма из којих разлога, и ма у којим приликама могло пореметити или угрозити.

Има још један заједнички врло важан интерес. Као што вам је познато, приликом закључења мира, велике државе, сматрајући да је до европског рата дошло због тога што су права националних мањина била гажена, што нису била у потпуној мери поштована, донеле су конвенције о заштити мањина. Уместо да те конвенције имају потпуно општи карактер, уместо да важе за све државе, оне су наметнуте мањим државама. То свакако није било право, али ми који би права националних мањина поштовали и без обзира да ли су те конвенције закључене или нису, и који од својих мањина нисмо тражили ништа друго него само да врше своју дужност, третирајући их при том као и све остале своје грађане, — ми се не боримо противу тих конвенција, ма да констатујемо да би било правичније да су оне генералног карактера. Али и овакве какве су ми их поштујемо, али нешто што не можемо допустити и што нећемо никад допустити, то је, да се заштита мањина искоришћује у циљу подривања политичког поретка у земљама за које важе конвенције о заштити мањина.

У тим питањима ми смо сагласни са свима државама, којима су ове конвенције наметнуте. Ми смо нарочито сагласни са братском Пољском и у тим питањима ми смо у свима приликама иступали заједнички, јер су у том погледу наши интереси потпуно идентични, потпуно солидарни. Оно што је најважније у југословенско-пољским везама, то је да, с једне стране, ми у међународним односима имамо масу заједничких интереса а, с друге стране, у колико имамо заједничких интереса, ми немамо никакве интересе који би се могли оквалификовати као опречни интереси. Дакле, у колико нема заједнице интереса или солидарности, опречност интереса је потпуно искључена.

Последица свега тога била је закључење пакта пријатељства и срдачности 1926 године. (Бурно одобравање, пљескање, и узвици: Живела Пољска!). Томе је следовао прошле године пут нашег Министра спољних послова у Варшаву и закључење овога споразума о научним, школским и уметничким односима, који се налази пред Народним претставништвом.

Рекох, да поред срдачних односа, поред спољно-политичких момената, који су од еминентне важности за одређивање односа између двају народа и двеју држава, економски моменти играју врло важну улогу. Може се са задовољством констатовати да и у том погледу има доста услова за добре односе са братском Пољском и за тешњу сарадњу. Ми смо аграрна држава. Пољска је и аграрна и индустријска. У колико смо аграрне државе, наши су интереси солидарни, јер, и једни и други имамо интерес да омогућимо пласирање својих аграрних производа под што повољнијим условима. Резултат тога биле су познате економске конференције за преференцијал, које су се одржале у Варшави, Букурешту и Београду, при чему смо врло тесно сарађивали са претставницима Пољске државе. У колико је наша држава чисто аграрна, а Пољска индустријска, у колико ми производимо извесне артикле, који се не производе у Пољској, а Пољска има индустријских грана које код нас нису развијене, у толико су наши економски интереси комплементарни и у толико је омогућена тешња међусобна сарадња и размена добара. У том погледу је за последњих неколико година живо рађено и постигнути су извесни завидни резултати.

Ја ћу бити слободан, господо народни посланици, да вам овом приликом укажем и на те услове тесне економске сарадње између двеју братских држава. Наши односи са Пољском регулисани су трговинским уговором од 23 октобра 1922 године и допунским протоколом од 31 августа 1931 године. Ми у Пољску поглавито извозимо дуван, свеже и суво воће, кожу, руде од специјалне вредности, екстракте за штављење кожа, боксит, магнезиј, вино и т. д. Из Пољске увозимо металне израде, машине поглавито текстилне, угаљ, парафин, предиво, шпер-платне, семе од шећерне репе, производе текстилне индустрије и т. д.

Удео Пољске у нашем увозу од 1921 године до 1930 године био је 1,52%. Наш удео у пољском увозу био је 1% од целокупног пољског увоза.

Ако допустите ради илустрације развоја тих односа, ја ћу бацити поглед на цифре, и ако је то мало сувопарно, али је ипак врло инструктивно за проучавање развоја тих односа.

Наш увоз из Пољске био је 1921 године 22,677.000 или у процентима 0,55% целокупног нашег увоза.

Наш увоз из Пољске био је 1924 године округло 38,261.000 или у процентима 0,47% од целокупног нашег увоза. Наш увоз из Пољске био је 1926 године 88,756.000 или у процентима 1,16% од целокупног нашег увоза.

Наш увоз из Пољске био је 1927 године 107,674.000 или у процентима 1,40% од целокупног нашег увоза.

Наш увоз из Пољске био је 1928 године 211.828.000 или у процентима 2,71% од целокупног нашег увоза. 1929 године 170,395.000 или 2,25% нашега увоза; 1931 год. 66,803.000 или 1,39% нашега увоза.

Пољски увоз од нас био је 1921 г. 9,881.000, 1924 г. 20,764.000, 1926 г. 19,566.000, 1927 г. 32,262.000, 1928 г. 88,632.000, 1929 г. 90,485.060, 1930 г. 48,658.000, 1931 г. 50,026.480.

Као што видите, увоз Пољске из наше Краљевине показивао је стално тенденцију рашћења све до 1930 г. — 1929 г. он је кулминирао, али 1930 г. и 1931 г., он је показао тенденцију падања и знатно је пао. То не треба објашњавати чисто југословенско-пољским односима, него је то последица општих узрока и општих прилика у Европи, које су карактерисане јаким смањењем међународне размене. Дакле, смањена је међународна размена међу свима осталим државама, па је до смањења размене дошло и између наших двеју држава.

Можда би вас, господо посланици, замарао, да вам цитирам како се кретао извоз наших коња, вина и т. д., јер мислим да је довољно изнети ове опште цифре, које су довољно карактеристичне за развој наших међусобних привредних односа.

Господо, и пре пакта о пријатељству, и пре ове конвенције, и са једне и са друге стране осетила се потреба за што тешњом сарадњом, за што већим зближавањем и за што бољим упознавањем. Последица тога била је стварање Пољско-југословенске лиге, која, с једне стране, код нас развија врло живу активност на упознавању прилика у Пољској, а с друге стране развија активност у Варшави на упознавању прилика у нашој Краљевини.

Друго, за унапређење привредних односа створена је у Варшави Пољско-југословенска Трговачка комора, чијој активности се има у знатној мери захвалити на повећању привредне размене између двеју братских земаља.

Прошле године, као корелатив Трговачкој комори у Варшави, створен је Пољско-југословенски Привредни комитет, који са наше стране ради живо на појачању тих односа.

Поред тога створен је споразум између наших штампи, који развија такође живу делатност на међусобном упознавању. Низ екскурзија из наше Краљевине у Пољску и из Пољске у нашу Краљевину приређене су за последњих неколико година и много су допринеле и међусобном упознавању и повећавању међусобне љубави. За те резултате има се с једне стране благодарити томе спонтаном осећању потребе, да се што ближе упознамо и да што тешње сарађујемо, а с друге стране похвалној активности дипломатских претставника братске Пољске, ранијег посланика г. Бабинског и садашњег посланика Пољске Републике г. Гинтера (Одобравање и повици: Живели!), а с наше стране активности г. Лазаревића. Није потребно да истичем колику заслугу у свему томе имају и доскорашњи пољски

Министар спољних послова г. Залески, и наш ранији, г. Маринковић, и садашњи Министар спољних послова, г. Јевтић. (Одобравање и повици: Живели!).

Господо, конвенција о културној сарадњи између нас и Пољске, која се данас налази пред нама, као што видите, долази после великих, крупних резултата, који су постигнути на пољу нашег упознавања и зближења. И као што Пољско-југословенски пакт пријатељства од 1926 године није створио сродство и пријатељство, имао је карактер конститутиван а не декларативан и само формулисао оно што је постојало, тако се и ова конвенција, и поред свих добрих страна, налази још у сретној ситуацији да констатује једно повољно расположење и добре односе и жеље, да они буду још бољи него што су. Она је последица добрих односа, и наша је жеља да ти односи буду још бољи и још срдачнији. Њено примање данас у Народној скупштини сретно пада на један дан који за братску Пољску има историјски значај, јер баш управо данас, кад ми разговарамо о пољско-југословенским односима и имамо да прихватимо ову културну конвенцију, Пољска прославља дан свога националног уједињења и државне независности. (Бурни узвици: Живела Пољска!). И ми, господо, не можемо, а да се на тај значајан дан за братску Пољску не осврнемо. Баш да нам Пољаци нису братски народ, ми имамо тај дан да прославимо и да у њему учествујемо, јер смо ми од оних народа који су вековима патили и чезнули за државном независношћу, и нико од нас не може боље, нити може да буде у стању да схвати, шта значи за један народ, кад дође до свога националног јединства и државне самосталности.

Пољски народ је провео вековима распарчан и распет на крсту. Његово живо тело у три маха било је дељено међу три суседа. И поред све своје високе културе и снажне љубави према слободи и независности, он је ипак морао вековима да проведе под туђинским ропством. Европски рат је био највеће искушење за пољски народ, који је био подељен међу три државе, тако да је једним делом био под Русијом, а другим делом под Аустријом и Немачком. Он је био у једној Хамлетовској ситуацији: Срце га је вукло где га је вукла крв, а памет је била раздрана, пошто су разни делови пољског народа били под разним утицајима и пред разним перспективама, а догађаји су се развијали са неизвесношћу. Као и код нас што је трагиком морао брат да се бори против брата, противно својим осећањима и свом националном и политичком идеалу, тако је и тамо био случај да се брат морао борити против брата противно својим осећањима и противно својим националним и политичким идеалима. Па ипак пољски народ се сјајно држао. Никакви сиренски гласови нису успели да га одведу у табор противника. Он је пошао за чиме га је срце вукло. Покушаји неке лажне државне самосталности, који су требали да буду плаћени лифровањем војника у службу централних сила, пропали су. Пољска се до краја одржала на висини. Крајем 1918 догађаји су се тако рећи филмски развијали, и Пољска је дошла до своје националне државне независности. Како је развој тих догађаја доиста филмски, да употребим тај бацални израз, дозволите да вам само цитирам догађаје од 6 октобра до 11 новембра, који су довели до формирања и стварања једне реалне пољске државне самосталности.

6 октобра 1928 пољски Регентски савет објавио је манифест пољском народу, изјављујући намеру да распусти Државно веће и да образује једну националну владу, која ће да сазове Сабор ради прокламовања слободне и уједињене Пољске. 15 октобра пољски претставници у Рајхсрату декларисали су се као «поданици и грађани слободне и поново уједињене пољске државе». Истога дана Регентско веће у Варшави позвало је галицијске Пољаке у Варшаву да узму учешћа у формирању нове пољске владе. 22 октобра био је образован један кабинет, који се поглавито састојао из русофилских националних елемената. 28 октобра у Кракову један пољски одбор прекинуо је односе са Аустријом. 3 новембра кабинет је прокламовао Пољску Републику и испољио своју намеру да образује владу са левицом. 10 новембра стигао је у Варшаву Пилсудски, који је још 7 октобра био пуштен из Магдебуршког затвора. На дан 11 новембра, т. ј. на данашњи дан, Пољаци су разоружали немачке окупационе трупе, протерали их и узели власт у своје руке, извршили, дакле, један акт који је карактерисао њихово отцепљење и формирање њихове националне државне независности (Пљесак). И за успомену на тај значајан дан братски пољски народ данас прославља празник свста националног уједињења и државне независности. Ми можемо бити срећни што нам се даје прилика да се, дискутујући о предложеној конвенцији, осврнемо и на тај значајан дан своје северне браће (Пљескање).

Примајући се да будем извештач по овој конвенцији, господо, ја сам знао да добијам једну од најлакших улога, коју један посланик у Народном претставништву може добити. Јер може ли бити чега лакшег него убедити нашу Народну скупштину да треба примити један аранжман, који иде на то да побољша и да што више разграна наше односе са Пољском Републиком, да нас што више зближи и да нас што више упозна. Ту није била потребна никаква нарочита аргументација нити су потребни какви нарочити напори. Ја сам знао да ћу бити тумач, можда недовољно снажан тумач, једног осећања, које код вас већ постоји и које ја имам за задатак само да формулишем. Зато, дакле, молећи Народну скупштину да прими предложену конвенцију, сматрам да није потребно да нарочито истичем да она треба тим примањем не само да изврши једну своју законодавну радњу, већ да изврши један акт манифестације жарког и искреног пријатељства и срдачних братских осећања, које је наш народ од увек имао и има, и које ће имати за братски пољски народ. (Бурни и одушевљени узвици: Живела Пољска. Дуготрајно пљескање).

Председник Д-р Коста Кумануди: Има реч Министар пресвете г. д-р Станковић.

Министар просвете Др. Раденко Станковић (заузима место на скупштинској говорници, бурно поздрављен од свих народних посланика):

Господо народни посланици, Краљевска влада поднела вам је предложени аранжман за културну сарадњу двају народа, Републике Пољске и Краљевине Југославије. Сви цивилизовани народи теже да на културноме пољу учествују у међусобној утакмици са том сврхом, да општу људску културу подижу на што већи степен, тиме, што уздику ниво свога стандарда и свога националнога духа. То се

обавља на тај начин свугде у свету, што се истраживањем научних истина долази до познавања свега што је око нас, што се испитивањем самога себе испитује сваки појединац, па се на тај начин сваки појединац и цео народ, па и цело човечанство, приближује свему ономе што је лепо и племенито, другим речима ономе што је вечно. То у сваком културном раду појављују се проблеми, који траже одговора; одговор на сваки проблем треба да је један и једини прецизни и јасан. Да се нађе овакав један прецизан одговор који затвара појављени проблем потребно је за то имати израђена гледишта. Израђена гледишта не значе по себи ништа ако не могу да буду контролисана; а контролисати се могу са успехом, паметно и разумно, увек у сарадњи са другима. Та сарадња са другима у сврху контролисања својих гледишта, разуме се, да је више могућа и ефикасна ако се врши у средини пријатељској, а не у средини туђој и страниј. Према томе таква сарадња је од великог ефекта онда ако се врши не само са пријатељским него и са братским народом и у оној средини која жели да делује у оном истоме духу као што и ми данас радимо. То је смисао овакве једне конвенције.

Наш братски велики словенски народ пољски учинио је своју историју крвавом муком кроз столећа и остао је кроз све то време, како знате, свеж, пун животног темперамента као за све време трајања извођења те своје историје. Према томе има све услове, све способности да сва савремена питања, која људску културу данас интересују у опште, узима у претрес и даје правилно и добро решење.

Сем тога знате и то да пољски народ храни и чува у својој средини небројено много доказа своје старе вековне културе, према томе, да је то једна средина за нас у којој ће наши интелектуалци радници наћи довољно потетрека да оплоде своје идеје, да их лепше изврше. Да их оплоде на један начин, како да кажем, катализира сретствима која се не исцрпљују никада.

Господо посланици, није било потребно у овој ствари уопште да говорим, јер сви то и сами знате. Али нешто што би морао да кажем, јесте то да молим од вас једно мало извишење, што је за ове велике и високе постављене циљеве, који су толико оправдани да сваки од нас то врло јасно зна, да је стављено тако мало сретстава. Но и за то скоро није потребно објашњење, јер је и то на жалост свакоме човеку на земљиној кугли познато, да у овој тешкој привредној депресији, да је тешко могуће данас очувати и оне културне тековине, које су већ стечене и да се може бар нешто ново очувати.

Због тога вас молим, пошто знам унапред да увиђате потребу, а поред најбоље воље није могло да се стави више сретстава на расположење да се један овакав циљ постигне, да примајући ово извишење примите и предлог Краљевске владе. (Бурни аплауз).

Председник Др. Коста Кумануди: Има реч народни посланик г. Мита Димитријевић.

Мита Димитријевић: Поштовања господо посланици, овај дан, када Народна скупштина врши ратификацију споразума о интелектуалној сарадњи између наше државе и Републике Пољске, троструко је значајан. Значајан је пре свега што је у тај дан варварска власт топова праведном победом наших савезника угашена. Важан је то дан, јер је цео свет осетно крај једног најстрашнијег рата и баш у тај

дан Пољска проглашује своју независност. А у серији тих важних момената хоћу да кажем, да постаје важан овај дан, и због тога што ми ратифицирамо први споразум интелектуалне сарадње између наше државе и братског нам народа пољског.

Овај дан дошао је спонтано. Није га Влада тражила. Он је по реду догађаја дошао баш данас 11 новембра и баш та спонтаност Краљевске владе и наша у Скупштини потпуно и јасно показује колико у души нашој има спонтаности за идеју мирољубивости и интелектуално културних веза и акција са свим државама око нас. (Пљескање. Чује се: Тако јел!) Камо среће да се разбистри хоризонт и на другој страни, и на свим странама, камо среће да се разбистри хоризонт и према Италији, јер смо и тамо ми културом били везани, и тамо смо ми дали наше синове а и они су од своје културе у доба ренесанса и т.д. давали добре узоре и нама. Нека би Бог дао да иста наша тенденција стварања Пакта и споразума братске интелектуалне сарадње триумфује и на свим другим странама. (Чује се: Тако јел!)

Обично се, господо, говори у историји да смо ми далеко. Ја о историји нећу много да говорим овде до само да поменем један факт, којим мислим да поправим једно погрешно схватање. У нас се обично каже да између Пољака и нас није било веза. На против, господо. Између нас и Пољака били су моменти о којима се манифестовала веза не на малим питањима, не на трговинским уговорима, него на питањима, на којима су се везале кроз историју две судбине, два века. Цео XVIII и цео XIX век Пољска је била везана са догађајима на Балкану. Све поделе Пољске имале су реперкусије на сам Балкан. И може се рећи да се при првој подели Пољске, кад су њени угњетачи викали „Финисе Полоније“ из целог Пољског народа чуо се један глас, који није никад умукао, глас „Јошче Пољска не згинала“. Ми смо били везани не само догађајима и моментима него идејама. Прва победа на континенту против Турака, прва херојска победа код Хоћина била је од стране Пољака, од њиховог великог Краља Владислава: Не улазећи дубоко у историју хоћу само да кажем да је тај моменат био први морални подстрек и да је створио прву илузију о једној великој словенској Краљевини, коју је илузију у своме великоме сневу Гундулић на један начин тако магистралан и тако високо изнео да је то у односима југословенског и пољског братства био први глас и први потстрек словенског јединства, уједињења у једну велику словенску краљевину. Ми идемо и даље и кажемо ово. Друга победа на континенту опет је везана за Пољску. То је најодлучнија победа, која ће Турке бацити у назад и која ће Турску у њеноме падању тераи све даље и дотле док се не дође до Карађорђевог Устанка, била је победа Пољскога витеза и славног војсковође Јана Собјејског. Од тада ниже се серија догађаја. Туска пада, пропада, постаје болестан човек и умире од нашега Устанка под Карађорђем до балканског. Та серија момената почиње од пољских победа. Политика Пољске, господо, није била везана само за Пољску. Политика Пољске доминира и политику Западне и Источне Европе, и може се рећи да иде упоредно са њом и наша судбина на Балкану

Ја ћу поменути један уговор — Кајнарђиски, у коме је решавана истовремено судбина Пољске и судбина нашег Балкана. Данас ми можемо рећи,

да је дошло време, да од срца сви желимо једну интелектуалну сарадњу. Шта има лепше, каквог величанственијег уговора, каквог величанственијег споразума може бити него да се кроз интелектуалну сарадњу сроде душе! И може бити ратификација овог споразума, интелектуална сарадња Југославије и Пољске, означава у исто време велики манифест, да ми ништа друго не тражимо него царство мира, и, што је најважније, царство ума, царство културе, на супрот свих варварских авантуриста, који мисле да се кроз историју може ићи вечито крвавим путевима. (Пљескање са узвицима: Живео!)

Не може се, господо, ни кроз пустињу ићи вечитим песком. Има оаза, па онда од оазе до оазе има лепих и сочних поља, има пространство свечовечанске културе.

Господо, ратификујући овај споразум интелектуалне сарадње са Пољском, ми вршимо један законски контакт са културом братског нам пољског народа, који је са Коперником добио карактер универзалне културе. И даље, ми треба да знамо, да и ако нисмо везани били свакојаким пазарима, јер се често пута на пазарима праве и рђави пријатељи, ми смо везани несебичношћу, везани смо идеалима. Чини ми се да је по духу пољски народ највише сличан нашем народу. (Пљескање). Ми морамо рећи да пољска култура овим споразумом постаје део наше културе, као што желимо да наша акција и наша културна стремљења постану исто тако део и њихове пољске душевне сарадње. Ми се везујемо са једним великим народом и с једном великом културом. Ја ћу на овоме месту као неки помен, као неко признање да поменем, да је од стране пољских културних људи, њихових великих писаца и њихових људи, који су претстављали мисао, било увек сарадње и увек притицаја нама и нашој земљи. Поменућу да, може бити, у свету први, који су говорили о нашем народу у доба, кад се јавио наш устанак, видели смо и Пушкина и Гетеа, сви су били зачарани пред оном великом снагом једног малог народа, који је на челу са Карађорђем захватио бој не са малом него са тада јаком, сиљном и моћном Турском.

У то време пољски народ несрећан, трипут дељен, револуцијом био је бачен у емиграцију. Ми смо тада имали једног великог Пољака, који је по својим књижевним радовима постао чувен у целом свету. То је Мицкијевић. Када се Мицкијевић нашао у Паризу, Француска га је почаствовала, у исто време подигла на достојну висину такав ум и душу, она га је означила за професора „Колеж д' Франс“. На „Колеж д' Франс“ Мицкијевић је одржао 24 предавања о словенским народима. Осам предавања, која су може бити најдуховитија и најердачније речена, била су баш за наш народ. Једна акција жива, развила се 1801 год. Тада је 1801 године створено у Варшави „Друштво пријатеља науке“, и оно је давало из Варшаве здрав потстрек за све културне акције. На нашем Вуку Караџићу осетило се све то.

Господо, ми деца, унуци и прауници тога времена морамо признати да кроз наше интелекте пролази онај замах, који је дала сама Пољска преко великих људи нашој земљи. Ми морамо рећи да није остао без значаја утицај, потстрек овога друштва у коме су били Смјадецки, Фелински, Бродски, и када је дошло до Мицкијевића јавља се читава једна плејада великих писаца, које треба

поменути у овој Скупштини и да им на тај начин одамо и признање и хвалу, а то су Малшевски, Бохдан Залески, Сигизмунд Кресински, Јулије Словаски, Винцен Пол, Кондратовски, Ленатровић, Совински.

1830 године револуција је дала још живље акције на све стране и можемо рећи да се то велико дело развијало до наших последњих година са појавом Владислава Рајмона и Зеромског и са појавом свих великих мудрих људи, који су подигли литературу њихову до највеће висине, а језик пољски подигли на значај једног великог европског инструмента мисли, душе и срца. Између нашег народа и њих биле су колосалне везе, ако хоћете и по самој инспирацији културној, литерарној, коју су они дали обично у својим великим романима. Ови велики људи Пољске дали су у својим великим романима онај народни дух, онај чист и прост народни дух и подигли су сељака до једне божанске висине и ми морамо рећи да један Болеслав Прус, Пишибишевски и Владислав Рејмон припадали су и нашој души.

Приликом овере ратификације ми дајемо признање овој њиховој акцији. (Бурно одобравање и плескање).

Завршавајући ову своју реч, ја могу да поповим исте речи: Дај Боже да не видимо више црне аероплане, који прете бомбардовањем, да не видимо убацивање непријатељских бомби против наше лепе и честите државе, која даје живог доказа, да на тражи ништа друго него сарадњу душе, сарадњу мисли, сарадњу ума; другим речима, сарадњу онога што је потребно било, кроз све културе, а то је сарадњу интелекта. (Бурно плескање и узвици: Живео!)

Председник Д-р Коста Кумануди: Има реч г. Милан Ђуковић.

Милан Ђуковић: Господо, сви словенски народи, или боље рекавши, с обзиром на њихову етничку сродност и заједничке политичке циљеве и интересе у будућности, сва словенска племена, имала су у својој тужној прошлости исту судбину. После великог политичког напредка и значајног културног развика, дошло је доба националног робовања и културног застоја. Од те судбине није био поштеђен ни највећи словенски народ, братски руски народ, који је исто тако морао више него столеће подносити тешку азијатску варварску инвазију, познато „татарскоје иго“. Наша северна словенска браћа Чехословаци, а нарочито словачки део чехословачког народа, морао се последњих деценија, тако рећи све до свршетка светскога рата, формално да бори за своју националну егзистенцију. О нама, Јужним Словенима, нећу да говорим, јер је наша прошлост свима нама добро позната.

Пољски народ био је мало срећније судбине. Преко 800 година, он је уживао политичке и националне слободе. У 14, 15 и 16 столећу Пољско Краљевство било је најмоћнија држава у источној Европи. А у 17 столећу сви поробљени Словени дизали су своје очи према великој и слободној Пољској држави, очекујући од ње своје ослобођење.

Најречитији доказ, највеличанственији докуменат за ово, јесте највеће дело нашег највећег књижевника и песника старијег времена Ивана Гундулића. Славни Дубровчанин, Џиво Гундулић, у своме и нашем највећем књижевном делу „Осману“

узео за предмет савремени догађај из пољске и турске историје.

Два су догађаја политичке природе узбунила и дигла дух тог нашег великог књижевника и песника, а то је победа над Турцима 1621 године код пограничног места Хоћима, на тадашњој граници између пољске и турске државе. Следеће године, 1622, било је свргнуће младога султана Османа II који је хоћитску битку изгубио. Савременици су сматрали да су та два догађаја почетак распавања турске царевине и почетак ослобођења поробљених народа. И Гундулић, у свом одушевљењу, због ове велике победе, посвећује краљевском сину Владиславу, сину тадашњег пољског краља Жигмунда, своје дјело овим стиховима:

„Владиславе, пољачкога
Славна краља славни сину,
Чим Тва луни слава многа
Свега свијета величину,
На спјевања ова обрати
Величанство ведра чела
У кијех Ти иштем приказати
Недобитна твоја дјела.“

Савременици, а и наш Гундулић преварили су се, додуше, у оцени политичког значаја тих двају догађаја, али ће „Осман“ остати увек карактеристичан за схватање тадашњег времена и тадашњих генерација.

После 150 година слободног живота националног и политичког пољски народ стигла је страховита катастрофа. Пољска држава постаде крајем 18 века пленом империјалистичке политике њених моћних суседа. Пољски народ кроз 150 година, нарочито у другој половини 19 столећа, раздвојен територијално међу три најмоћније државе Средње и Источне Европе, морао се је борити за свој национални опстанак. Ја нећу говорити о националном потискивању онога што је свакоме народу најсветије, његове матерње речи, нећу говорити о радикалном прогонству пољског језика и из школе и јавнога живота, хоћу да вас потсетим само на мере које су биле у крајевима потпалим под Пруску Краљевину донесене пред сам светски рат. Ви се сећате, господо и драга браћо народни посланици, онога општег негодовања које је обузело цео културни свет, када је пољској невиној деци у пруским школама било забрањено да се и Богу моле на своме матерњем пољском језику. Народу пољском у крајевима који су потпали под Пруску Краљевину претила је национална пропаст, јер су тадашњи управљачи били смислили и строго проводили систематску колонизаторску политику пробијајући густо насељене националне крајеве пољског народа насилним и принудним откупима пољскога поседа и шарајући непрекидни национални територијум пољски колонизацијом страних колонијалних немачке народности.

Али, најзад, и нашем братском пољском народу као и нама, као и свима народима европским свршетком светскога рата синула је слобода. Данас је пољски народ у својим етничким границама уједињен. И данас пољска држава претставља у европском концерту један врло важан фактор, (Гласови: Тако је!) Пољска држава је пета држава по величини на европском континенту и после Русије то је највећа данас словенска држава. (Живела Пољска!) Пољска проводи своју послератну политику у стро-

гој конзеквенцији ослобођења и уједињења пољскога народа. Пољски народ у својој спољној политици определио се је за политику антантинских земаља, и са нашом државом, са нашом Краљевином Југославијом, одржава најбоље пријатељске и братске односе.

Пољаци, господо и браћо, нас воле. Ми се о томе можемо на сваком кораку уверити. Сматрају нас својом браћом (Узвизи: Живели!) и свим сретствима модернога друштва настојавају — оснивањем разних друштава, у првом реду Југословенско—пољских лига, које постоје у свима већим местима, у свима већим градовима Пољске Републике, да прошире и да пробуде љубав и пријатељство између два пријатељска словенска народа. На пољским универзитетима оснивају се катедре за наш српскохрватски језик, и сваке године организују се и приређују велике екскурзије ради упознавања наше земље и нашега народа. А и ми гледамо да у том погледу не заостанемо за својом пољском браћом. У првом реду користимо се културним тековинама пољскога народа. Пољска литература била је код нас и пре рата позната. Сва знатнија, сва већа дела пољске литературе, која је у свако доба имала имена светскога значаја, преведена су на наш језик. Ја смем тврдити да је данас Сјенијевич свакоме и мало писменијем Југословену онако исто познат и онако исто мио као и Пољаку. (Пљескање). И пошто овај споразум који нам данас Влада подноси на ратификацију у школским културним и уметничким односима између две братске државе стоји у складу са нашом опште-народном жељом нашег југословенског и братског пољског народа и има за циљ да то пријатељство и то братство буде и надаље што јаче и што интимније, ја изјављујем, да ћу радо и са одушевљењем гласати за овај законски предлог. (Бурно пљескање).

Претседник Др. Ђоста Кумануди: Има реч господин Милан Дробољцац.

Милан Дробољцац: Господо народни посланици, у Соколском веснику за 1927 годину, Соколском веснику жупе загребачке Краља Петра Свачића, написао је вице-презес Савеза Сокола пољског брат инжињер Терех следеће речи:

„Пре године 1914 била је идеја везања солидаризације словенских народа више осећајна појава него реалан политички програм. А друкчије није могло ни бити. Та већина словенских народа није онда имала потпуних политичких права и зато ни својих тежњи и циљева није могла ни остварити. Истом светски рат, ослобађајући словенске народе и дајући им могућност одлучивања о својој судбини, створио је угодније услове за промакнуће словенске идеје и словенских осећаја у подручје чина. Настојмо, дакле, око тога како та идеја и даље не би остала само у осећајној сфери, него се полако али стално оживотворавала! Настојмо око тога тиме да се све то боље упознамо и да се увајамно у култури и у господарству приближавамо.

Ту жељу вицепретседника Соколског Савеза у Пољској ја сам за време мога боравка од 1917 до 1921 године у Пољској безброј пута чуо из устима равних претставника пољског народа из разних њихових кругова. Ја сам то чуо од вице министра Сосиковског, ја сам то чуо од генерала Халеча, ја сам то чуо од грофа Бранића, негдашњег шефа Црвеног крста, који је рекао безброј пута мени гесло своје „Славибус униће“. Ја сам чуо то у Кракову

од слависте Јанка Гжегоржевског, ја сам чуо за време пољскоукрајинског рата у Лавову од тадашњег пуковника, а после ђенерала Сикорског.

И та жеља коју сам ја безброј пута чуо, данас постаје чином. Данас је предложен нама предлог овога Закона о културној конвенцији између наше велике Југославије и велике братске државе Пољске. И ја када сам се јавно за реч и када сам доспео на ову говорницу нисам дошао са том наком да ја вас, господо посланици и другови, потстичем на то да ви за ту културну конвенцију гласате, јербо ја знам да смо ми југословенска Народна скупштина, али смо ми уједно и синови велике славенске расе. (Бурно и дуготрајно одобравање). И ми осећамо за све што је славенско. (Бурно одобравање). И за то ми ћемо данас драге воље за ово гласати. Не треба нити мени нити вама, господо народни посланици, никаквог потицаја да се за то гласује, него ја сматрам да је данас један згодан час да ми можемо да изразимо велике наше симпатије за велики братски пољски народ, који данас слави свој национални Благодан. (Бурно одобравање и усклици: Живела Пољска! Живели Пољаци!) А са којим народом смо ми симпатизирали и у младим нашим данима када смо седели на школским клупама и читали њихову повест, пуну сјаја али и пуну трагике.

Господо, посланици, дозволите ми један осврт на крај Светскога рата. Док сте ви гледали како се рађа и диже наша нова Југославија, ја сам у Кракову гледао, јер сам онде боравио, ускрснуће Пољске. Ја сам гледао како пољски војници — Пољаци бацају значке са својих капа и стављају горе малога пољскога орла — грб пољски.

Ја сам гледао како се скида црно жуто заставица и како је залепршала пољска заставица бело-црвена. (Пљескање). Ја сам чуо како замире задњи звук химне Аустро-Угарске „Гот ерхалте.....“ а свира се пољска химна: „Јешче Пољска.....“ (Аплауз). Ја сам слушао како са торња цркве Маријанске у Кракову ори „хејнал“ ког слуша ослобођена и уједињена Пољска, која је сакупила опет ослобођену децу своју из ропства трима империјама.

И кад ми упоредимо то ускрснуће велике Пољске државе са постанком наше велике Југославије, и кад ми компарирамо повест њихову са повешћу нашом, онда ми видимо у томе некадашњи заједнички велики сјај и величину, једнаке борбе, једнаке муке, једнаку пропаст и једнаку веру у ослобођење и уједињење. (Бурно одобравање и повици: Живела Пољска!) Ми видимо на нашој страни Косово, а на њиховој страни трократно разделене државе Пољске. Али ми видимо и то, да се враћа Србин са Косова са вером да ће осветити Косово, а када пада вастор у трећини Пољске у трећем чину, када је трећи пут разделена, онда на томе вастору чита Пољак сваки: Полоција финита, Полоција ресургат; С Пољском је свршено, али ће Пољска ускрснути. (Општи одушевљени поклици: Живела Пољска!) А зашто је то и Србин и Пољак веровао. Јер је имао у себи једну велику силу, а та је сила херојски и легендарни патриотизам братског пољског народа. (Одушевљени поклици: Живела Пољска!) И јер је имао веру у своју мишљу. Мицкијевић је своју отаџбину Пољску назвао Христом народа, разапетим ради спаса људства. И то је Пољска била два пута, једанпут када је спасавала Беч и други пут када је Пилсудски отерао большевике из Европе.

Ми видимо на Југословенској страни, у повести нашој, и с друге стране у повести Пољској велике борце за народно ослобођење и уједињење: Војда Кара-Ђорђа и Тадеуша Кошћушког. Ми видимо с једне и с друге стране чуваре народног и државног јединства у овим садашњим приликама, на нашој страни Краља Александра I, а на њиховој страни Јосифа Пилсудског. (Опште бурно одобравање, дуготрајан плесак и повици: Живео Краљ! Живео Пилсудски!)

И сада када смо ми Југословени и браћа Пољаци ослобођени, ми можемо да се приближимо у свима везама, па и у културним. Било је увек културних веза између браће Пољака и између нас. Ми знамо да су наши народни гуслари свирали и певали наше народне песме пољским Краљевима на њиховим краљевским дворцовима и знамо и то да је у доба Јагелонско био издан и један посебан закон, који је уређивао берива тих наших српских гуслара, који су били тамо.

Ми знадемо и то да су у Кракову штампане прве српске књиге кирилицом 1491 године и то: „Осмогласник“, „Псалтир“, „Триод постања“, „Триод цветни“. Ми знадемо то, да су пољски учењаци преводили наше народне песме, и познато нам је и то, да кад се Вук Караџић у Варшави упознао са Мајевским и Борџинским, који су заједно превели преко 50 народних песама. Даље знамо и то, да је први Словенски путник који је пропутовао наше крајеве био Пољак кнез Сапнеха. Ми знамо, о великом песнику Миџкијевићу, о ком су и моји поштовани предговорници говорили, ми знамо да је он преводио наше песме ширио славу наше нације кроз њих. Ми знамо и то, да је у Љубљани од 1837 до 1839 године био организатор нашег читавог словенског живота у Љубљани баш један конфинирани Пољак и емигрант Емил Коритков. А у политичком животу они који знају шта је то „Начертаније“ Илије Гарашанина, Министра унутрашњих дела кнеза Александра Карађорђевића, тај мора да зна, да је то био први програм који је радио на уједињењу Јужних Словена, и да је то био програм да се Србија постави на чело југословенске политике. И та „Начертанија“ писана су под утицајем емиграције Пољске, и то кнеза Чарториског и једног Пољака Фрање Заха. И док је тако са Пољске стране, и у самој Пољској шири познавање нашег народа и наше песме, наши песници, како је било споменуто за Ивана Гундулића, а има и толико других међу нама Хрватима, Србима и Словенцима, који се упознају са песмама и књижевношћу Пољске. Тако су: Прерадовић, Трски, Враз, Вукелић, и други, преводили масу ствари из литературе Пољске, тако да је изашла читавих библиотeka пољска од класика па све до њихових модерниста. Тако је било до конца светског рата. А после рата видимо све јачи културни контакт између Пољака и Југословена. Тако видимо да на том ради Србин Кнежевић, Хрват Бенешић и Словенац др. Илешић.

И ви треба да знате да има и да постоје лектори нашег српско-хрватског језика по Пољској као што има пољских лектора код нас у Загребу и Београду. Знајте да су основана пољско-југословенска удружења која раде на зближењу двају братских народа и да таквих удружења имамо у Београду, Загребу, Љубљани, Новом Саду, Скопљу и другим местима, и да су сва та удружења напра-

вила пољску-југословенску лигу. Браћа Пољаци у томе раду на зближавању пољског и југословенског народа раде тако јако, дапаче више него ми, јер су ове године издали пет посебних књига које се баве баш нашим питањем. Варшавски професор Голембек Јосиф издао је монографију о Иви Војиновићу, која је велика 488 страница а какву монографију на жалост ми, чији је он син, о њему немамо. Окнински написао је ове године о Стефану Душану, Цару Србов и Цару Греков; професор Варшавског универзитета Станислав Боровски, писао је о Загребу студију из средњег века о „Средовечном Суду сениора града Заграда“; Д-р Лаугрод, професор варшавски, пише о емиграцији Југословенској, али не о Павелићу и онима тути кванти, него о емиграцији радника који заједнички раде по рудоконима и сместа се осећају као браћа. Дакле из ово неколико података ви видите да је увек било веза културних између Југословена и браће Пољака. Мањих или већих веза. Увек смо ми Југословени и Пољаци знали добро да смо чланови Словенства. А шта значи Словенство? То је реч која значи велику моралну и физичку снагу (Одобравање). Словенство је стварност која се кроз живот мора подмлађивати и усавршавати да останемо господари на својој грудни и да је онда предамо деци и унучадма својој (Одобравање). А то може бити само онда кад један другог боље упознамо. Кад се боље упознамо онда ћемо се и више волети и више заједнички радити. А за то ради и ова конвенција. Ми и Пољаци доказали смо свету да волимо слободу свога народа и сада слободни немамо никаквих запрека да једним заједничким путем гредимо у будућност и срећу наших народа Југословенског и Пољског. (Одобравање). У томе нас помање ова конвенција за коју ћу гласати ја а за коју ће те гласати, уверен сам, и ви са једним покликом: Нека живи Пољска и нека живи пољски народ! (Живо и дуготрајно плескање и усклици).

Прејседник Д-р Коста Кумануди: Има реч г. Људевит Пивко.

Д-р Људевит Пивко: Господо, и право је што је данас примање ове конвенције испало у сасвим друшћем облику него што је код нас то било уобичајено. Ви сте, господо говорници, данас сви дали својим мислима онај ток који треба да се даде при расправи једне ствари пољско-југословенске. Ту имамо посла са једним народом који овом конвенцијом не тражи толико од нас колико само жели да буде са нама у братској вези и да нам нешто да.

Ја у своме кратком животу нисам познавао и нисам видео ни једну омладину толико словенски одушевљену колико је баш пољска омладина. Ви сте данас чули нарочито из говора друга Доброволца да пољски омладинац Коритко долази као младић у Љубљану у ономе несретном устанку 1833 и он је тада имао веће погледе на Славенство него сви други тако да када је дошао у Љубљану он није могао наћи човека с којим би могао о тим стварима проговорити. Он је већ тада имао јасне погледе на цео политички развој догађаја шта је било и шта мора бити. Као омладинац пољски он постаје центар целокупног словенског и националног живота у Љубљани и то као човек који је интерниран и који не сме више да живи у Пољској.

Ми смо господо у томе погледу нешто дужни овоме народу пошто је тај народ био толико јак да

је у најтежем времену дао све од себе, одличну интелигенцију са истинском словенском душом која је могла немајући свога политичког тела да шири словенску мисао по целој свету. Са свим је добра она паралела између нашег националног живота и пољског да у оно време када немаш ничега свога, када су ти узели и последњи комадић земље, када су ти забранили јавну реч и у цркви и у казалишту и у сваком другом месту, да тај народ није ипак заборавио шта ће и куда ће и да тражи у месианизму свој спас. Месијанизам пољски сигурно је једна болесна рана, није сасвим здрава појава, али није ни таква болест која треба нарочито да се лечи. Чим један народ не може физички да се испољава и да целокупну своју душевну снагу и у земљи и у књизи и у друштву покаже, онда мисли само на своју душевну улогу, на улогу Христа у себи, али у исто време и на будућу слободу коју идеју разноси пољска нација по целој свету, али која слободу не разуме онако како је схвата један милитариста у Пруској или један Аустријанац у његовој земљи.

Ја сам, господо народни посланици, рад да могу дати једну закључну реч у овој расправи. Ја сам слушао још у годинама пре рата оне мазурске и гуралске и друге ходочаснике који иду по светим местима Пољске са својим религиозним процесијама. Певајући свете песме они не мисле ни на своје животе ни на чланове својих фамилија код куће него се увек чују само њихови гласови: Матка Пољска! Матка Ченстоховска! Увек мисли на то како ће она дати спасење једном утлаченом народу који слободу заслужује.

Ја и моји другови радо ћемо дати израза својим осећајима према пољском народу тиме да дамо просто «за» код гласања ове конвенције. (Аплауз).

Претрес **Д-р Коста Кумануди:** Претрес у начелу завршен је. Приступамо гласању. Гласаће се поименично *за* и *против* (Чују се узвици: Нећемо гласање, примамо акламацијом. Сви посланици су уморни и одушевљено кличу: Живела Пољска!).

Секретар Милац Мравље изврши прозивку народних посланика.

Претседник Д-р Коста Кумануди: Изволите чути резултат гласања. Гласало је 270 посланика и сви су гласали *за*. Приступамо решавању у појединостима. Изволите чути г. известиоца.

Извештач Михаило Живановић прочита предлог у појединостима (Сви народни посланици устају и узвикују: Примамо акламацијом).

Претседник Д-р Коста Кумануди: Приступамо коначном решавању. Гласаће се поименично *за* и *против*. Изволите чути прозивку.

Секретар Милац Мравље изврши прозивку народних посланика.

Претседник Д-р Коста Кумануди: Изволите чути резултат гласања. Гласало је 270 посланика и сви су гласали *за*. Према томе је овај законски предлог примљен и појединачно и коначно. Према члану 64 Устава биће упућен на даљи рад Сенату. Изволите чути г. известиоца.

Извештач Михаило Живановић: Господо, дозволите ми да, сматрајући да ћемо најбоље одговорити расположењима која обузимају целу Народну скупштину, ако своја осећања на један формалан начин доставимо Народном претставништву братске Пољске (Узвици: Тако је! и бурно одобравање). Са тих разлога слободан сам да вам предложим да Пољском Сејму упутимо ову поздравну депешу:

ГОСПОДИНУ ПРЕТСЕДНИКУ СЕЈМА

Варшава

Југословенска Народна скупштина, прихватајући у одушевљеној једнодушности споразум о научним, школским и уметничким односима између Краљевине Југославије и Републике Пољске, као и резултат добрих а погодбу још бољих и срдачнијих узајамних односа, осећа неодољиву потребу, да поводом овог важног чина, који пада у исти дан са празником Прогласа Пољског јединства и државне независности, изрази Сејму и пољском народу осећање својих снажних и трајних братских симпатија и пријатељства».

Претседник Народне скупштине
Д-р Коста Кумануди, с. р.

(Скупштина је стојећи саслушала читање телеграма узвикујући на крају одушевљено: Живела Пољска!)

Претседник Д-р Коста Кумануди: Ову депешу у име Народне скупштине упутићемо Пољском Народном Сејму. Са вашим пристанком данашњу седницу закључујем. Предлажем као дневни ред за наредну седницу: Продужење данашњег дневног реда, са додатком једне нове тачке 5. То би био претрес извештаја Верификационог одбора о верификацији накнадних избора у срезу Оточац. Прима ли Народна скупштина овај дневни ред? (Прима). Оглашујем, да је овај дневни ред примљен.

Наредну седницу заказујем у понедељак, 14 новембра у 10 часова пре подне. Данашњу седницу закључујем.

Седница је закључена у 12.30 часова.

